

Ana - Baba Ergen İlişkilerini Geliştirici Öneriler

Yar. Doç. Dr. Gülter OSKAY (*)

Eğer arzumuz güçlü, cesaretli, bağımsız ve kendine güvenen gençler yetiştirmekse katı otorite aşamalı olarak gevşetilmelidir. Eğer hedefimiz çocukları korumak ve itaatli yapmaksa otokratik disiplin bebekliğin duygusal ve sosyal bağımlılık dönemini uzatacaktır⁽¹⁾.

Ergenle ana-baba arasında anlaşmazlık ve kargaşa yaratarak ilişkileri bozan en önemli sorunlar ,ergenin, ana-babadan koparak bağımsızlığını elde etme istek ve çabasından kaynaklanmaktadır.

Son çocukluk dönemi ile ergenlik öncesi dönemde ana-babalar çocuklarını genellikle işbirliği içinde, söz dinleyen, neşeli kişiler olarak görmektedirler. Çocuklara göre ise ana-babaları her şeyi bilen, her zaman haklı ideal kimseler olarak algılanmakta ve herhangi bir ihtiyaç anında rehberlik için ana-babalarına başvurmaktadırlar. Çoğunlukla her iki taraf da bu ilişkiler içinde kendilerini güvenli ve mutlu hissetmektedirler. Ancak ergenlik döneminde genç kimliğini elde etme yolunda kendini yetişkinlik rollerine hazırlamaya başlayınca bu bağımlı çocukluk ilişkisini bir yana bırakarak, özellikle ana - babadan duygusal ve psikolojik bağımsızlığını elde etme çabası içine girer. Çünkü, genç bu dönemde kendini özgürlüğe kavuşturmak ya da Ausubel'in tanımladığı gibi «kendini çocukluktan ve ana-babanın hakimiyetinden kurtarmak» ihtiyacındadır⁽²⁾. Bu durum genç için çok defa bir korku ve kaygı kaynağı olmaktadır. Çünkü çocukluktaki bağımlılık onun için ne derecede güvenli ve belirgin ise yetişkinliğin bağımsızlığı da o derecede belirsizdir.

(*) Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, öğretim üyesi.

Bu çelişkili duygular içinde ergen, bağımsızlığını elde etme çabasını sürdürürken pasif tepkilerden açık düşmanlıklara varan çok çeşitli davranışlar gösterebilir- Aile ile işbirliğini koparıp aile faaliyetlerine katılmayı reddedebilir. Çok defa ana-baba ile ergen arasında tartışmalar hatta bazan çatışmalar doğabilir. Genellikle çatışma, ana-babanın, ergenin kişiliğini hiçe sayarak ona kişisel konularda seçme ve karar verme özgürlüğü tanımamasından kaynaklanmaktadır. Ana-babanın her yönü ile çocuğun hayatına hükmetmeye çalışmasının nedeni ise onu hala muhakemesine güvenilemeyecek bir çocuk gibi görmesidir. Ana-babaların çoğu, ergenlik yaşlarındaki çocuklarının aşamalı olarak yetişkin statüsüne geçmekte olduğunu ve ailevi bağların yavaş yavaş gevşetilmesi gerektiğini anlamakta güçlük çekerler. Genç ise artık kendisine «Bunu yapmak zorundasın, çünkü annen baban öyle istiyor» şeklinde davranılmasından memnun olmamaya başlar⁽³⁾. Ana-babanın kendini bir çocuk gibi görmesine kızıp içerlediğini gösteren davranışlarda bulunur. Ana-babalar ise çocuklarının bu tür davranışları hayatları boyunca sürdüreceklerini düşünerek üzüntü, endişe, ve korkuya kapılabilirler. Daha gürültülü patırtılı geçişlerde ana-baba da ergene karşı aynı şekilde tepki gösterebilir. Bu olumsuz davranışlar ana-baba ile ergen arasında çeşitli konularda çatışmalara neden olur⁽⁴⁾. Hatta bazan bu anlaşmazlıklar profesyonel kişilerin yardımına dahi ihtiyaç duyulacak düzeye ulaşabilir.

Ergenin bağımsızlığını elde etmesinin güç olup olmaması büyük ölçüde çocukluk döneminden itibaren aile içindeki etkileşim örüntüsüne bağlıdır. Bu bağımsızlığın elde edilmesi birdenbire gerçekleşmemektedir. Gençin bağımlılık ihtiyacı yavaş yavaş ancak devamlı surette azalır. Eğer bu geçiş dönemi ailece önceden sezilenip dikkate alınarak genç aşamalı olarak artırılan sorumluluk, kendi kendine karar verme ve bağımsızlık imkânları sağlanacak olursa yetişkinliğe geçiş dönemi daha rahat ve kolay olacaktır. Bu nedenle ana-babanın kontrol derecesini, ergenin kabul edebileceği ölçüde azaltarak onun kendi kendini kontrol gücünü artırmasına yardımcı olmaları beklenmektedir.

Bu gün aile çocuğun sadece görünüşte ve ahlâki eğitimini sağlayan, öncelikle ekonomik bir birim olarak değil, daha çok çocuğun bireysel mutluluğundan sorumlu olan psikolojik bir birim olarak görülmektedir⁽⁵⁾. Bunun sonucu olarak da ana-babaların, çocuğun duygusal olgunluk ve kapasitesini geliştirebilmesini ve bir birey ola-

arak kendini gerçekleştirebilmesini kolaylaştıracak uygulamalara büyük önem vermeleri gerekmektedir. Ana-babalara bu uygulamalarında yararlı olabilecek bazı öneriler aşağıda verilmiştir :

Ana - baba Ergen İlişkilerini Geliştirici Öneriler

1. Ergen davranışlarını tanımak, ya da ergene rehberlik yaparak davranışlarında olumlu değişiklikler meydana getirmek ve bağımsızlık çabasında ona yardım etmek isteyen ana-babaların her şeyden önce ergenin psikolojik ihtiyaçlarını dikkate almaları gerekmektedir. Çünkü ergenin tüm güdü ve davranış örüntüsünün temelinde psikolojik ihtiyaçları yatmaktadır. Ergen başkaları tarafından kabul edilmek; başarıya ulaşmak için savaşmak; hiçbir şarta bağlı olmadan sevilmek; yaptıklarının ya da davranışlarının başkaları tarafından beğenilip onaylandığını görmek; bir grup ya da kuruma ait olarak onun bir parçası olduğunu hissetmek; başkalarına benzetmek; moda ve geleneklere uyum sağlamak; duygusal destek, koruma, bakım, affedilme, cesaret ve yardım yönünden başkalarına bağımlı olmak, kendi kararlarını kendi başına alma, kendi kendine yeterli olma ve benliğine güvenme açısından bağımsız olmak; insanları, problemleri ve engelleri yenerek, başkalarına fikir, duygu ve davranış yönünden etki ederek hükmetmek ve üstün olmak; kendine özgü bir birey olarak tanınmak; kendini gerçekleştirmek ve anlaşılma ihtiyacıdır⁽⁶⁾.

2. Ana-babanın ergene karşı olan tutum ve davranışlarının eğitsel açıdan doğru ve ölçülü olmasına dikkat edilmelidir. Gencin bağımsızlığını engelleyici yanlış bir tutum onun gelişim ve davranışlarını ters yönde etkileyerek çatışmaya neden olabilir.

a) Ergeni bir dereceye kadar korumak ve ona karşı hoşgörülü davranmak uyumunu hayli kolaylaştırabilir. Aileden kopup bağımsızlığını elde etmesinde gence toleranslı bir atmosfer sağlanması onda hakiki bir güven duygusu yaratabilir. Ancak ana-babanın tutumu aşırı hoşgörü ve aşırı koruyuculuk şekline girerse, ergen dış dünyaya uyumda büyük güçlüklerle karşılaşabilir. Aşırı hoşgörülü ana-babalar çocuklarını bütün kararlarında kendi kendilerine bırakırlar. Böyle bir ana babalık da diğer aşırı uçtaki, yani otokratik ana babalık kadar engelleyici görünmektedir. Aşırı hoşgörülü olan ana-babaların çocukları sorumluluk duygusu az olan, içki kullanma ve sosyal açıdan toplum düzenine aykırı davranışlara yönelme ihtimalleri yüksek olan çocuklardır⁽⁷⁾. Bunlar aynı zamanda uzun vadeli başarıdan çok kısa vadeli zevkleri düşünürler⁽⁸⁾. Aşırı hoşgörülü yetiş-

tirilmiş bir genç çevresindeki kişilerden her zaman ilgi ve yardım bekleme alışkanlığına kapılarak her yerde ilgi merkezi olmak ister. Dünyadaki her şeyin kendi yararı ve çıkarı için var olduğuna inanır. Beklediği ilgiyi her zaman bulamayınca da ilk önce saldırganlık şeklinde tepki göstererek açıkca isyan eder. Bu tepki başarılı olmadığı takdirde genç geriler. Atılımlarından vazgeçip pasifçe boyun eğerek ana-babaya bağımlı kalır. Bu gibi kişiler her zaman başkalarının yardımına gereksinim duyarlar.

Aşırı korunan bir ergen ana-babasından ayrılmakta büyük güçlük çeker. Her şeyi onlara sorar, onlara danışır. Evlendikten sonra bile çok defa onlardan ayrılamaz. Ayrılmaya çalışsa da ana-baba genellikle karşı çıkınca ergende suçluluk duygusu gelişebilir.

Ana-baba çocuğu, bencil bir şekilde, evliliklerindeki hayal kırıklıklarının yerine geçebilecek arkadaşlık ve duygusal güven sağlayıcı bir araç olarak görme yoluna giderse bu gibi bağımlılıklar patolojik sonuçlar da doğurabilir. Bu gibi durumlar eşlerden birinin ölmesi ya da eşlerin boşanmış olması halinde ortaya çıkabilir. Özellikle eğer çocuk ölen ana veya baba ile özdeşleşmiş ise onlardan birinin yerini alabilir. Bu durumda genç başkalarıyla; özellikle karşı cinsle ilişki kurmada güçlük çekerek yetişkinlik yaşamının gerekleri ve gerçekleri ile başa çıkamayabilir⁽⁹⁾.

Bir genç ana-babasına aşırı derecede bağımlı olacak şekilde yetiştirilmemelidir. Daha küçük yaşlarda bile çocuğun ana-babasına fazlaca bağımlı olması istenen bir şey değildir. Bir ergene, «benim küçük kızım ya da oğlum» şeklinde hitab edilmemelidir. Arkadaşlarının yanında ona çok yakın ve samimi davranarak, «Çocuğum büyüdüğünü zannediyor; ancak benim için henüz bir bebek sayılır» gibi sözler söylemek ergenin gururuna dokunabilir.

b) Ergenin bağımsızlığını kazanmasını engelleyici diğer bir tutum, ana-babanın çocuk üzerinde aşırı hakimiyet kurmak istemesidir. Çocuk üzerinde aşırı hakimiyet kuran ana-babalar ona karşı çok katı ve otoriter bir tutum içine girerek, onu cezalandırarak ya da cezalandırmakla tehdit ederek, onu yaşına ve gelişimine uygun olmayan standartlara uymaya zorlayarak, onu tenkit ederek, gereksiz yere korkutarak, çocuk için plânlar yaparak, bazı durumlarda ise ona gereksiz avantaj ve özel imtiyazlar sağlayarak çocuğu büyük ölçüde kontrol altına almak istemektedirler⁽¹⁰⁾. Ergen ise hakimiyeti reddetme eğiliminde olduğu için ana-babanın bu tutumuna karşı gelecek ve aralarında bir üstünlük kazanma savaşı başlayacaktır.

Baumrind⁽¹¹⁾. Özgürlüğe imkân vermeyen otokratik ana-babanın çocuğun davranış ve tutumlarını genellikle kişisel değer ölçülerine bağlı olmayan, belirlenmiş bazı katı ahlâk standartlarına göre şekillendirmeye, kontrol edip değerlendirmeye çalıştığını ve çocukta otoriteye saygı, işe saygı, düzen ve geleneksel yapının korunmasına saygıyı teşvik ettiğini göstermiştir.

Ergenin ev hayatında şüphesiz ki yetişkin otoritesinin yeri vardır. Gencin toplumda, birlikte yaşamaya alışacağı ve uyması gereken adet ve ananelerle ahlâk kuralları vardır. Toplumun istek ve beklentilerine uyma gereksinimi, evde hazırlayıcı, uygun yaşantılar geçiren ergenler için daha kolay olmaktadır. Bundan başka, otorite kişinin psikolojik yapısında çok gerekli ve önemli olan güven duygusunun kazanılmasına yardım eder. Kişinin normal olarak karar vermesinde otorite rehberlik vazifesi görebilir. Ancak bazı ana-babalar «otorite»yi özgürlüğe imkân vermeden yöneten anlamına gelen «otoritarian» veya «otokratik» ile karıştırmaktadırlar. Demokratik bir ortamda yetiştirilmiş ergenler seçim yapmada ve karar vermede öncül hazırlıkları genellikle tamamlamış olduklarından onlara otoriteden daha çok bağımsızlık verilebilir.

Elder'e göre hükmedici olan ana babaların ergenlik döneminde bulunan çocukları büyük bir ihtimalle kendilerini istenmeyen çocuklar olarak hissetmekte ve ana-babalarını demokratik ana-babaları olan ergenlere göre daha mantıksız saymaktadırlar. Bundan başka otokratik tutum ergende bağımlılığı ve kendine güven duygusunun az olmasını teşvik eder⁽¹²⁾.

Diğer bazı araştırmacılara göre çocukların otokratik ana-babalara yakınlık duyma ihtimalleri azdır⁽¹³⁾. Aynı zamanda bu çocuklar ana-babalarının gözetimi altında bulunmadıkları zamanlarda ahlâk kurallarına uyma ihtimalleri de zayıftır⁽¹⁴⁾. Ana babanın otokratik bir tutum içinde olması ergenin ya boyun eğmesine veya isyankâr olmasına neden olabilir. Diğer bazı araştırmacılar demokratik veya hoşgörülü ana-babadan çok, kısıtlayıcı ana-babanın, çocuklarındaki yaratıcılık gücünü engellediğini bulmuşlardır⁽¹⁵⁾.

Aşırı kontrol altında tutulan ergenlerin çok az arkadaşları olur. Bağımsızlık kazanamazlar ve güven duygusundan da yoksun olurlar⁽¹⁶⁾. Halbuki ergenler bazı ana-babaların düşündüğünden daha akıllıca davranabilecek yetenektedirler.

c) Ana babanın çocuğu hakimiyeti altına almasına neden olan en tehlikeli tutumlardan birisi de gencin reddedilmesi tutumudur.

Newell'e göre⁽¹⁷⁾, ergeni reddeden ana-baba, onu aşırı cezalandırma, ihmal etme, onda her zaman kusur bulup azarlama, onunla ilgilenmeme, onu kızdırma, evden uzaklaştırma ile korkutma, çocuğa karşı duygusal ve tutarsız davranma; onun davranışlarını şüphe ile karşılama, onun için para harcamama ve çocuğu bir kardeşi ya da arkadaşıyla karşılaştırma gibi davranışlar gösterir.

Reddedildiğinin farkına varan çocuk, bu durumdan kurtulmak ve ana-babasının sevgi ve güvenini kazanmak için her çabaya başvurabilir. Ancak başaramayınca gücenir ve içerler. Bu durumda, bir ergen yalnız evde değil, ev dışında da acı duyar ve mutsuz olur. Bu hisse karşı tepkisi ya saldırganlık ya da gerileme şeklinde görülebilir. Her iki durumda da hem ergen hem de yetişkin olarak toplumun isteklerine uyum göstermede güçlük çekebilir. Ana-babaya kendini kabul ettirebilmek için bir çocuk gibi davranmaya devam edebilir. Bu davranışını öğretmenlerine, iş verenlere, diğer yetişkinlere de genelleyerek aynı çocukca davranışlarla kendini onlara kabul ettirmeye çalışabilir. Bu gibi kişilerle anlaşmak da gayet güç olabilir.

d) Çocuğun bağımsızlığını kazanmasının kolay ya da güç olması, büyük ölçüde, ana babanın çocukla ilişkilerinde demokratik ya da otokratik tutumda olup olmamasına bağlıdır. Bağımsızlık ve kendine güven duygusu, her şeyin nedenini çocuklara sık sık açıklama yoluna giden demokratik tutumda ana babaların çocuklarında gelişebilir. Çocuklara karşı davranışlarında otokratik tutumu benimseyen ve beklentileriyle uyguladıkları kuralların nedenlerini çocuklara açıklama gereğini duymayan ana-babaların çocuklarında ise bağımsızlık ve kendine güven duygusu gelişemez.

Elder⁽¹⁸⁾ ergenlerin demokratik ana-babalarla, genellikle aynı cinsle, özdeşleşme ihtimallerinin yüksek olduğunu bulmuş; demokratik veya hoşgörülü ailelerden gelen ergenlerin fikir ve görüşlerinde daha güvenli; ana, babaları kuralları sadece uygulama yerine açıklama yoluna gittikleri takdirde, karar vermede daha bağımsız olacaklarını saptamıştır. Aynı araştırmaya göre demokratik ana-babaların çocuklarının akademik açıdan da en üst düzeyde güdülenmiş oldukları görülmüştür. Bu duygu daha birçok araştırmacı tarafından da desteklenmiştir⁽¹⁹⁾.

Uyguladıkları ahlâk kurallarıyla beklentilerinin nedenlerini genellikle çocuklarına açıklama yoluna giderek onlarda sorumlu bir bağımsızlığın gelişmesine çalışan demokratik ana-babalarda şu tutum ve davranışlar görülür :

a. Çocukla ilgilenip onunla iletişim kurarak ona gerektiği ölçüde kontrol uygulamak suretiyle çocuğun, gittikçe artan bir özelliğe ulaşmasında gereksinim duyduğu fırsat ve imkânları elde etmesine rehberlik yapmak,

b. Çocuğu redderek ona karşı ilgisiz davranmak yerine, çocuğun kendileriyle, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan olumlu bir özdeşim kurmasına yardım etmek.

c. Aile içinde demokratik bir düzen kurarak çocuklara dengeli bir bağımsızlık modeli sağlamak⁽²⁰⁾.

Ana babanın çocuğa tesirinin, ergenlik dönemi başlarında en yüksek derecede olduğu ve lise son sınıfa doğru ana-babanın çocuğa tesir edebilmesinin geniş ölçüde, ilişkisinin kalitesine bağlı bulunduğu anlaşılmıştır. Çocuğun arkadaş gruplarıyla daha fazla ilişki kurduğu bu dönemde, davranışlarını yönlendirme açısından ana-baba tesirinin önemi daha da artmaktadır. Bunu ise demokratik yoldan ergenle iyi ilişkiler kurarak onunla aralarındaki iletişimi devam ettirebilen ana-babalar daha iyi başarabilmektedir. Brittain'e göre⁽²¹⁾ etkileşimin kalitesi üstünse ve ergenler ana-babalarını yetenekli olarak algulamakta iseler genellikle önemli konularda ana-babalarından ayrılmamaktadırlar. Diğer bir araştırma bulgularına göre ergenler ana-babaları ile sıcak ilişkiler içinde oldukları takdirde ana-babaların etkileri arkadaş gruplarının etkilerinden fazla olmaktadır⁽²²⁾. Ana babaların ergenlere uyguladıkları eğitim tarzlarıyla ilgili bir araştırmasında Elder⁽²³⁾ demokratik uygulamaları benimzedikleri, yani ergenlere kuralları sık sık açıkladıkları zaman, ana-babaların etkilerinin güçlü kaldığını belirtmektedir.

Ana-baba otokratik davrandığı takdirde ergen onları tolerans göstermeyen, dar kafalı kişiler olarak algılamakta ve önerileri doğru olsa da, onların tesirinde kalmamaya özen göstermektedir. Halbuki demokratik yollardan çocukla iletişim kurarak onun kalbini kazanan bir ana-babanın bu dönemde çocuk için yapabileceği yardım ve rehberliğin önemi büyüktür.

3. Ana baba çocuk ilişkilerini bozan çok önemli diğer bir husus, ana babanın çocuğa karşı davranışlarında tutarsız olmasıdır. Ana babanın herhangi bir konuya ilişkin tutumu belirgin ve tutarlı olmalı, her seferinde farklı, çelişkili bir tutum içine girmemelidir. Örneğin, ana baba bir taraftan çocuğu aşırı kabullenip korurken, diğer taraftan reddedebilir. Bu gibi durumlarda ana-baba esasında çocuğu reddetmekte ancak suçluluk duygusu hissettiği için gerekli

temel ihtiyaclarını yine ihmal etmekle birlikte, çocuğa gereksiz he-
diyeler, elbiseler ve benzeri şeyler alarak yapay bir şekilde onu aşırı
derecede koruduğu izlenimini uyandırmaya çalışmaktadır. Ya da
bunun aksine, sağlık ve eğitim gibi önemli hususlarda çocuğa son
derecede iyi bir bakım sağlamakla birlikte çocuğun zevk aldığı bazı
isteklerini reddetmektedir. Disiplin açısından çok defa tutarsız dav-
ranarak, bir seferinde çocuğa karşı katı, sert ve cezalandırıcı dav-
ranırken aynı nedenle başka bir sefer yumuşak ve umursamaz bir
tutum içine girmektedir⁽²⁴⁾. Bu gibi tutarsız davranışlar çocuğun
şaşkınlık içinde bocalamasına neden olabilir. Çocuk daha küçük
yaşlarda olduğu gibi ergenlik döneminde de ana-babası tarafından
konan, gerektiğinde kendisine rehberlik görevi yapacak kesin kural-
lara gereksinim duymakta, bunları uygulamaya da zaman zaman
başvuracağı bir ölçüt olarak kullanmak istemektedir.

Bu iki yönlü, tutarsız tutumlar bazan ana baba arasında da gö-
rüş ayrılığına neden olarak herhangi bir konuda çocuğa müşterek
bir yol göstermelerini ya da rehberlik yapmalarını engeller. Bu da
ana-baba ile çocuk arasında tartışmalara neden olur. Ergen çok
defa belirli konularda konan yasak ve kısıtlamalardan çok bu karışık
çelişkili durumlardan kurtulmak için çaba harcamak zorunda kalır.

Davranışlarını ana-babanın önerileri doğrultusunda düzeltmek
bir ergenin sorumluluğudur. Ancak ana-babanın istenen ya da is-
tenmeyen davranışlar üzerinde görüş birliğine varmasını istemek de
ergenin hakkıdır. Eğer ana-babanın istenen ergen faaliyetlerine
ilişkin tutumlarında farklılık varsa, bu husustaki tartışmalarını çocu-
ğun bulunmadığı bir zamanda yapmaları uygun olur. Ana-babanın
ergene güvenilir, belirli bir yol gösterecek şekilde anlaşmaya varma-
sı gerekmektedir. Aksi halde genç ya şaşkınlık içinde bocalar ya
da, ana-babadan birinin tutumunun doğru olabileceğinin farkına
varmış olsa da, yumuşak gördüğü diğer tarafa yönelme yolunu se-
çebilir.

4. Ana-babanın dikkat etmesi gereken diğer bir husus, aşırı
tutumların son derecede tehlikeli olabileceğidir. Çocuğa bağımsız-
lık kazandırmak gereklidir. Ancak ona çok erken ya da lüzumun-
dan çok fazla özgürlük tanınması sakıncalı olabilir. Ergenin, aile-
nin kontrolünden sıyrılarak tam bir bağımsızlık elde etmesi çok kısa
bir sürede gerçekleşemez ve gerçekleşmemelidir. Böyle olunca er-
gen de kendine güven duygusunu yitirmemiş ve ana-babanın ken-
disine özgürlük tanımadaki amacını yanlış algılamamış olur⁽²⁵⁾.

- Ana babadan kopma süreci ailede ergenlikten önceki yıllardan başlatılmalı ve aşamalı bir süreç içerisinde, çocukta girişim ve sorumluluk duygusunu geliştirecek şekilde plânlanmış bir tutumla, yetişkinliğin ilk yıllarına kadar sürmelidir. Bu zamana kadar ergen, bazı özel ve kritik durumlarda ailenin yardım ve rehberliğine ihtiyacı olmakla birlikte, bir birey olarak tamamıyla bağımsız olabilmelidir.

5. Bir ergen evde, kendi gücü çerçevesinde bir iş yapmak istediği zaman, ilk çabaları başarısız olsa da aile çocuğa, faaliyetini sürdürebilmesi için olanak sağlamalı ve cesaret vermelidir. Aile çocuk ilişkileri, ana-babanın sabırlı olmasını gerektirir. Bazı durumlarda, ana-babanın, «Bırak ben yapayım, bu iş bütün gününü alacak» demesi şüphesiz ki daha kolaydır. Belki de ana-baba söz konusu işi daha süratli ve daha iyi yapabileceklerdir. Ancak genç bu durumda, bağımsızlığa ulaşmada gereksinim duyduğu uygulamadan yoksun kalacak ve kendini ailenin aktif bir üyesi olarak görmeyecektir. Çocuğu cesaretlendirmek için evle ilgili bazı sorumluluklar verilebilir. Ancak bir ergenin, evin bütün bakımını üstlenmesi beklenemeyeceği gibi, çocuğa gücünün üstünde işler yüklemek de ana baba çocuk ilişkilerini bozabilir ve çocuğu kavgacı hale getirebilir⁽²⁶⁾.

6. Ana-baba ergenin davranışlarını onaylamadığı zaman, ona karşı takınacağı tutum ve işlem yolu çok önemlidir. Bundan daha da önemli bir husus, ana-babanın duygusal yönden gerilim içinde bulunduğu sırada ceza uygulamadan kaçınmasıdır.. Böyle durumlarda, hissi olarak verilen cezanın, çocuk suçsuzluğunu kanıtladığı takdirde, suça uygun olmama tehlikesi doğabilir. Ergenler ve ana-babalarıyla ilgili bir araştırmanın bilgi toplama aşamasında, ergenlerin çoğu ana-babaları tarafından sık sık haksız yere cezalandırıldıklarını hatta dövüldüklerini belirterek bunun ana-babalarıyla çatışmalarının en önemli nedenlerinden biri olduğunu ifade etmişlerdir⁽²⁷⁾.

Duygusal gerilim içinde bulunan ana-baba, ergenden istenen davranışın ne olacağı hakkındaki tutumunda tutarsız da olabilir. Bir sefer önemsemediği bir davranışa kuvvetli tepki göstererek çocuğa lüzumundan ağır bir ceza verebilir. Duygusal anlarda ana-babanın gerek davranışlarının ve gerekse ergene verdiği cezaların tutarsızlığı nedeniyle ergen, doğru tutum ve davranışın ne olacağını

kavrayamamış da olabilir. Bu durumda cezanın etkisi de çok sınırlı olacaktır.

7. Gencin davranışları üzerinde en çok tesirini gösterebilecek bir tutum, çocuk sorumluluklarını yerine getirmediği zaman bazı imtiyazların geçici olarak elinden alınmasıdır. Ancak davranışın kötülüğü ile imtiyazların geri alınma derecesi arasında mantiki bir ilişki bulunmalıdır. Örneğin, çocuk sosyal bir randevudan geçerli bir neden olmadan eve geç dönebilir. İlk seferinde ana, baba çocuğun bu davranışını onaylamadığını söylemekle yetinebilir. Ergen kendine tanınan bir imtiyazı veya hakkı maksatlı olarak ya da yanlışlıkla ilk defa kötüye kullanmışsa bunu elinden almak zararlıdır. Aynı suçun tekrarı, buna benzer bir faaliyete tekrar katılmasının önlenmesi şeklinde cezalandırılabilir.. Daha sonra çocuğa, belirli bir saatte evde olmak kaydıyla bir daha deneme izni verilebilir. Genç yine gelecek olursa, aynı grupta dışarı çıkma izni elinden alınarak, tam vaktinde eve geleceğine, inandığı diğer arkadaşlarla sosyal faaliyetlere gitmesi teşvik edilmelidir⁽²⁹⁾. Eğer ergen kendine verilen imtiyazları kullanmakta başarılı olmuyorsa uyguladığı yolun doğru olup olmadığı üzerinde ana-babası ile tartışmak isteyebilir.

8. Ana-babanın, davranışlarıyla gence iyi bir örnek olması gerekmektedir. Ana-baba kendi uygulamadığı davranış standartlarını çocuğun uygulamasını beklememelidir. Gözlenmeyen davranışlara ilişkin olarak yapılan tavsiye ya da uyarılar çok az tesirli olmaktadır. Ana babaların kendilerinin kontrollü, düşünceli, işbirliği içinde davrandıkları ailelerde, ergenler de genellikle aynı davranış örüntüsüne uyarlar.

9. Ana-baba çocuklarına karşı tutumlarında objektif davranmaya çalışırken, çocukları seilmeyip istenmediklerine inandıracak davranışlardan kaçınmalıdır. Ergenler ve ana-babalarıyla ilgili bir araştırmanın bilgi toplama aşamasında ergenlerin bazıları ana-babalarının kendilerini reddettikleri ve yaşamlarını engelleyen birisi gibi gördüklerine ilişkin kaygılarını belirtmiş ve bundan yakınmışlardır⁽²⁹⁾. Çocuğun içine böyle bir inanç yerleşince ana-babanın yenisinden onun güvenini kazanması çok güç olabilir.

10. En avantajlı ailelerde bile ergenin hata yapması kaçınılmazdır. İyi bir ana-baba, çocuğu, «Benim nasihatimi dinleseydin böyle olmazdı» şeklinde, sürekli olarak suçlamamalı, çocukların uygun ve sakin zamanlarında onlarla karşılıklı konuşma yollarını denemelidir. Bu gibi durumlarda çocuk sadece suçlanır ve aile des-

teği koparılırsa, ergen yaşantısını ailesinden gizli olarak sürdürmeye başlar ve aile yardımı mümkün olmaz. Aile dışı güçler önem kazanır. Aynı hatanın üzerinde ısrarla durulacak olursa ergen ya evden kaçacak ya da aile rehberliğini kabul etmeyecektir.

11. Ergenin bütün isteklerini cömertçe yerine getirmek de sakıncalıdır⁽³⁰⁾. Ana-babalar çok defa sınırlı giyim, kısıtlı boş zaman faaliyetleri, az harçlık, yarıda kalmış öğrenim gibi konulara ilişkin olarak kendi hayal kırıklıklarını hatırlamakta ve çocuklarının kendilerinden farklı olarak, üzülmeden ve zahmet çekmeden her şeyin en iyisini elde etmelerini istemektedirler. Ancak engelleri aşarak istediklerini elde etmenin birçok bakımdan çocuklara hoşnutluk verdiğinin farkına varamazlar. Bu kadar iyi niyetlerine rağmen ana-babalar, sinirli anlarında, ergenin kendileri için nasıl bir yük olduğunu hatırlatmaktan da geri kalmazlar. Ergen sık sık bağımlı olduğunu farkederek bu durumu değiştirebilecek güçte olmadığı için daha fazla içerler. Bunun çaresi, ergene, ana-babaya karşı olan borçluluk duygusuna, okulla ilgili çalışmalarına önem vererek, onları en iyi şekilde yapmaya çalışarak ödeyebileceği; bu günün gençliğine en uygun verimli uğraşının okul çalışmaları olduğu izlenimini vermektir.

12. Ana-baba ile ergen arasındaki birçok anlaşmazlığın nedeni, çocuğun gelişimsel olarak nerede bulunduğu hususunda her iki tarafın da şüpheli ikili bir tutum içinde olması, çocuğun büyümüş olmasını isteyip istememe açısından kararsızlık ve çelişki içinde bulunmasıdır. Bu açıdan birbiriyle çatışan sadece ana-baba ile ergen değil; her iki taraf kendi içinde de çatışma halindedir⁽³¹⁾. Ana-baba ergenin işlerine karışarsa ergen onların kendilerine ait olmayan işlere karıştıklarını ve otoriter davrandıklarını düşünebilir. Karışmazsa ana-babayı duygusuzluk ve ilgisizlikle suçlayabilir. Önemli olan bu iki tutum arasında bir dengenin kurulabilmesidir.

Ergenler bazan büyüdüklerini kendi kendilerine bir çeşit kanıtlamak için bazı konu veya görüşlere karşı çıkarlar. Ana-babalar çocukların karşıt görüşlerini hoşgörü ile karşılamalı ancak onlara bazı kuralların yerine getirilmesinin önemli olduğunu da hissettirmelidirler.

Ana-babalar bir yandan çocuklarını büyümüş görmeyi istemekte, diğer yandan da onları korumak, otoriteyi elden kaçırmamak, sevgi ve bağlılıklarını yitirmemek gibi çeşitli nedenlerle onlara yetişkinlik statüsünü yakıştırmak istememektedirler. Ergenler ve ana

- babalarıyla ilgili bir araştırmanın bilgi toplama aşamasında görüş-
meye katılan çok sayıda ergen, kendilerinin çocuk muamelesi yapı-
ldığı, işlerine karşılığında, gerektiği zaman kendileriyle ilgilenilmediği,
görüşlerinin dikkate alınmadığı gibi nedenlerle ana-babaları ile co-
tüşmekte olduklarını belirttik onların bu tür davranışlarından ya-
kınımlarıdır(32).

13. Ana-babalar ve diğer yetişkinler ergene karşı saygılı ol-
malı, cabucak incinebilen ergeni kırmamaya çalışmalıdırlar. Ergen-
nin kendi kendine değer verebilmesi için beğenilip onaylanmaya ih-
tiyacı vardır. Arada sırada konuşmaları renklendirecek şakalara da
yer verilebilir. Ergenin kendi yaptıklarına gülebilmesi yarar sağlaya-
bilir. Ancak şakalar kırıcı olmamalıdır. Temel amaç ergenin yetişkin-
liğe ulaşmasına yardımcı olmaktır. Ergen kendisine bir yetişkin gibi
davranıldığını ne kadar erken hissederse kendisi de bir yetişkin gibi
davranmayı o derecede erken başarabilecektir(33).

14. Çocuğun gelişmekte olan kişiliğine ve mahremiyetine say-
gı gösterilmelidir. Örneğin genç kendi mektuplarını açmak zevkin-
den yoksun bırakılmamalıdır. Ana-baba ile çocuk arasında tam bir
sempati ve anlaşma varsa çocuk zaten mektuplarını ana-babasıyla
paylaşır. Alenin tutumunu iyi ise mektup okunmak üzere ana-babaya
verilir. Gençin ana-babasının mektuplarını okumasını istememesi ve-
ya ana-babanın gençten habersiz olarak mektubunu açma gereğini
duyması, esasında, ana-babanın çocuğa karşı güvensizliğini ve aş-
rı koruyuculuğunu gösterir.

Bir ana-babanın, çocuğun sosyal hayatı ile ilgilenmesi ve arka-
daşlarının onun hakkında neiler söylediklerini duymak istemesi do-
ğal olabilir. Ancak, ana-baba bu merakını, sahibi mektubu açmıyaca
kadar trenleyebilmelidir. Bu büyüme süreci ile elde edilen bir hak-
tır. Ana-baba çocuğun mektuplarını kontrol etmekte drendiği tak-
dirde çocuk mektuplarını başka bir adrese postalanmasını sağla-
ma yoluna gidecektir.

15. Kendine ait özel bir odaya sahip olan genç şanslı sayılır.
Hele bu odayı kendi zevkine uygun bir biçimde süsleme ve düzen-
leme özgürlüğüne sahipse daha da şanslıdır. Genç için çekici ve
ideal olan dekorasyonlar ve ilginç renk karışımları ana-babaların
tüylerini ürpertebilir. Gerekli ise çocuğun hayatının başboşluğuna
ve farklılığına fırsat tanımaları ancak odanın içindeki eşyanın temiz
ve tertipli tutulması üzerinde hassasiyetle durulmalıdır. Evde var-
dımıcı olsa bile ergen, odasının günlük bakımından sorumlu tutulma-

- babalarıyla ilgili bir araştırmanın bilgi toplama aşamasında görüşmeye katılan çok sayıda ergen, kendilerine çocuk muamelesi yapıldığı, işlerine karışıldığı, gerektiği zaman kendileriyle ilgilenilmediği, görüşlerinin dikkate alınmadığı gibi nedenlerle ana-babaları ile çatışmakta olduklarını belirterek onların bu tür davranışlarından yakınmışlardır⁽³²⁾.

13. Ana-babalar ve diğer yetişkinler ergene karşı saygılı olmalı, çabucak incinebilen ergeni kırmamaya çalışmalıdırlar. Ergenin kendi kendine değer verebilmesi için beğenilip onaylanmaya ihtiyacı vardır. Arada sırada konuşmaları renklendirecek şakalara da yer verilebilir. Ergenin kendi yaptıklarına gülebilmesi yarar sağlayabilir. Ancak şakalar kırıcı olmamalıdır. Temel amaç ergenin yetişkinliğe ulaşmasına yardımcı olmaktır. Ergen kendisine bir yetişkin gibi davranıldığını ne kadar erken hissederse kendisi de bir yetişkin gibi davranmayı o derecede erken başatabilecektir⁽³³⁾.

14. Çocuğun gelişmekte olan kişiliğine ve mahremiyetine saygı gösterilmelidir. Örneğin genç kendi mektuplarını açmak zevkinden yoksun bırakılmamalıdır. Ana-baba ile çocuk arasında tam bir sempati ve anlaşma varsa çocuk zaten mektuplarını ana-babasıyla paylaşır. Ailenin tutumu iyi ise mektup okunmak üzere ana-babaya verilir. Gençin ana-babasının mektuplarını okumasını istememesi veya ana-babanın gençten habersiz olarak mektubunu açma gereğini duyması, esasında, ana-babanın çocuğa karşı güvensizliğini ve aşırı koruyuculuğunu gösterir.

Bir ana-babanın, çocuğun sosyal hayatı ile ilgilenmesi ve arkadaşlarının onun hakkında neler söylediklerini duymak istemesi doğal olabilir. Ancak, ana-baba bu merakını, sahibi mektubu açmıyaya kadar frenleyebilmelidir. Bu büyüme süreci ile elde edilen bir hak'tır. Ana-baba çocuğun mektuplarını kontrol etmekte direndiği takdirde çocuk mektuplarını başka bir adrese postalanmasını sağlama yoluna gidecektir.

15. Kendine ait özel bir odaya sahip olan genç şanslı sayılır. Hele bu odayı kendi zevkine uygun bir biçimde süsleme ve düzenleme özgürlüğüne sahipse daha da şanslıdır. Genç için çekici ve ideal olan dekorasyonlar ve ilginç renk karışımları ana-babaların tüylerini ürpertebilir. Gerekli ise çocuğun hayalinin başıboşluğuna ve farklılığına fırsat tanımalı ancak odanın içindeki eşyanın temiz ve tertipli tutulması üzerinde hassasiyetle durulmalıdır. Evde yardımcı olsa bile ergen, odasının günlük bakımından sorumlu tutulma-

lıdır. Yalnız kızların değil, erkek çocukların da kişisel eşyalarını tertiplmeleri, yataklarını yapmaları ve evle ilgili uygun işlere yardım etmeleri yönünden eğitilmeleri gerekmektedir.

Gencin odası onun için bir huzur yeri olmalı; zaman zaman kendine ait bu yerde mahremiyetin zevkini tatmak için kendini özgür hissetmeli; ne yaptığına merak eden ana, babalar tarafından rahatsız edilmemelidir. Ancak, şayet ergen aile faaliyetlerinden tamamıyla kaçıp odasında yalnızlığa sığınma yoluna giderse, ailenin dikkatlice ilgilenmesini gerektiren bir aile uyumsuzluğu semptomu olabilir. Genç bu nedenle alaya alınmamalı, azarlanmamalı, ancak bu tutumunun nedeni titizlikle araştırılmalıdır. Bazen ergen istenmediğini hissettiği ya da zihni gelişim safhasından geçmekte olduğundan, gelişigüzel aile konuşmaları ya da faaliyetleri onu sıkıttığı için bu yola baş vurmuş olabilir. Neden olursa olsun keşfedilmesi ve gencin aile çemberine geri getirilmesi ana-babanın sorumluluğudur.

16. Ergen başkaları tarafından değerli bir insan olarak kabul edilmek ihtiyacındadır. Ergenin başka çocuklarla karşılaştırılması, kendini değerli bir insan olarak görme ihtiyacını engeller. Çocuğun kendine özgü bir birey olarak kabul edilmesi ruh sağlığının temelini oluşturur. Ergenin başkaları ile uygun olmayan şekilde karşılaştırılması iki yönden tehlikeli olabilir: (a) Çocukta aşağılık duygusu gelişmesine, (b) Bazan da çocuğun kendini, yaptığından tatmin olmuş sayarak, yeteneğinin gerektirdiğinden daha az başarı göstermesine neden olur. Baskı yapılarak, başkalarına göre yönlendirilmeye çalışılan çocuklar, aynı şekilde karşılık vererek ana-babalarına baskı uygulama yoluna gidebilirler. Buna ana-babalar da tepki gösterince, ergenlerle aralarındaki ilişkiler bozulabilir⁽³⁴⁾.

Aile üyeleri dışında hiç kimsenin yanında gencin davranışları tenkit edilmemelidir. Aile içinde dahi bir çocuğun davranışları başka bir çocuğun davranışları ile karşılaştırılmamalıdır. Çok defa istenilmeyen davranışlar aile içinde hoş karşılandığından, aile fertleri arasında birbirine karşı iyi ve düşünceli davranış alışkanlığı gelişmez. Kibarlık, saygı, işbirliği ve kendi kendini kontrol etme aile içinde uygulanarak gelişebilir. Eğer evde çocuğun herkesten önce en rahat koltuğu kapmasına, en iyi yiyeceği seçmesine ve konuşmaları yönetmesine izin veriliyorsa çocuk, başkalarının yanında bu davranış modelini hemen değiştiremez. Nedeni ne olursa olsun, aile dışında bir yerde, ergen istenilmeyen bir davranışta bulunduğu zaman, anlayışlı bir ana-baba bu davranışı görmezlikten gelmeli; er-

genle yalnız kalınca onun bu davranışını desteklemediğini söyleyerek nedenlerini çocukla tartışmalıdır.

17. Ana-babalar gençleri düşünebilecekleri konularda kendi kendilerine karar vermeye teşvik etmelidirler. Gerek sözleri ve gerekse davranışlarıyla ergenlere, gelişip olgunlaştıklarının farkında olduklarını ve bundan gurur duyduklarını, ancak ne zaman yardıma ihtiyaç duyarlarsa yardıma hazır olduklarını açıkça belirtmelidirler.

Çocuğun kendi kendine karar verebilecek bir duruma gelebilmesinde aile içi görüşmelerin büyük rolü vardır. Arkadaş seçimi, harcılık konusu, çocuğun katılabileceği faaliyetlerin seçimi, ders, okul ve evle ilgili sorunlar, meslek seçimi gibi kaygı yaratan durumlarla ilgili olarak verilecek kararların ergenin de katılacağı aile görüşmelerinde karşılıklı tartışma yolu ile sonuçlandırılmasında büyük yarar vardır.

Ergenin aile içi görüşmelere katılması onun ait olma, sevilme gibi psikolojik bazı ihtiyaçlarını tatmin etmesine, sosyal yönden sorumlu davranış ve alışkanlıklar kazanarak sozalleşmesine ve bir değerler sistemi geliştirebilmesine de yardımcı olacaktır.

Ergenin aile içi görüşmelere katılması, bağımsızlık çabalarına başlayıncaya kadar geciktirilmemeli, erken başlatılarak ergenin kararlar vermesine ve güçlülere uyum sağlamasına aşamalı olarak yardımcı olunmalıdır. Ergenin kendi kararlarını kendinin ne zaman verebileceği kesin olarak söylenemez. Bazı engenler 13-14 yaşlarında karar vermeye hazır oldukları halde bazıları birkaç yıl sonrasına kadar karar vermeye hazır olmayabilirler⁽³⁵⁾.

Gençler, Aldridge'in belirttiği gibi, sadece ne düşündüklerini söylemek ihtiyacı duymazlar. Aynı zamanda, başkalarının ne düşündüklerini de bilmek isterler. Aile içi görüşmeler karşılıklı fikir alışverişine imkân sağlayarak gencin bu ihtiyacını gidermede de yararlı olur⁽³⁶⁾.

18. Her şeyin ötesinde, ana-baba ile ergen arasında iletişim yollarının her zaman açık olmasına ihtiyaç vardır. Ancak bazan türlü olaylara, çocuğun gelişimine, ana-babanın sert tutum ve davranışlarına bağlı olarak ana-baba ile ergen arasındaki iletişim yolları kısmen veya tamamen tıkanabilir. Bu gibi durumlarda, ihtiyaca göre bir psikiyatrist, bir psikolojik danışman, bir psikolog, ya da bazan sadece durumu objektif olarak değerlendirebilen bir uzman kişinin, her iki tarafın sorunlarını daha iyi görebilmelerine yardımcı

olarak, ana-baba ile çocuk arasındaki iletişim yollarını açması gerekebilir. Çünkü iletişim yolları tıkanan kişiler, kendilerini çıkmaza sokan hata veya kusurları yardımsız olarak göremeyecek derecede duygusal huzursuzluk içinde bulunurlar. Bu nedenle hem ana babalar hem de ergenlerin anlaşamadıkları hususları yeniden gözden geçirmeleri ve durumu tarafsız olarak değerlendirebilen üçüncü bir kişi veya grubun konu ile ilgili gözlemlerine kulak verme isteği göstermeleri gerekmektedir⁽³⁷⁾.

DİPNOTLAR

- (1) Cervantes, L.F. «Family Background, Primary Relationships, and the High School Dropout», *Journal of Marriage and the Family*, 27, 218-223, 1965.
- (2) Ausubel, D.P.; Montemayor, R., and Svajian, P. 1977 (Cf. Ingersoll, G. M., *Adolescents in School and Society*. D.C. Heath and Company Lexington, Massachusetts, Toronto: 1982, pp. 145-146.
- (3) Bak: Crow, L.D., and Crow, A. *Adolescent Development and Adjustment*, New York: Mc. Graw Hill Book Company, 1965.
- (4) Oskay, G. Değer Yargıları Yönünden Ana-Baba Ergen Çatışması (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, 1981..
- (5) Kurdek, L. «An Integrative Perspective on Childrens' Divorce Adjustment.» *American Psychologist*, 1981, 36, 856-866.
- (6) Horrocks, J.E. *The Psychology of Adolescence - Behavior and Development* (2nd Ed.) Boston: Houghton Mifflin Company, 1962, p. 507.
- (7) Blum, R. 1972- (Cf. Forisha, B., and Kovach, B. *The experience of Adolescence - Development in Context*. Scott, Foresman and Company, U.S.A., 1983. p. 247.)
- (8) Bronfenbrenner. U. 1970. (Cf. Forisha, B., and Kovach, B., Op. Cit.)
- (9) Horrocks, J.E., Op. cit., p. 64.
- (10) Symonds, P.M. «A Study of Parental Acceptance and Rejection». *American Journal of Orthopsychiatry*, 1938, 679-688.
- (11) Baumrind, D. «Authoritarian VS. Authoritative Control». *Adolescence*, 1968, 3, 255-272.
- (12) Elder, G. H. Jr. «Parental Power Legitimation and its Effect On the Adolescent.» *Sociometry*, 1963, 26, 50-65.
- (13) Raven, B.H. and French, J.R. P. Jr. «Legitimate Power, Coercive Power and Observability in Social Influence». *Sociometry*, 1958 (a), 21, 83-97.
French, R.P., Morrison, H.W., and Levinger, G. «Coercive Power and Forces Affecting Conformity». *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1960, 61, 93-101.

- (14) Raven, B.H., and French, J.R. P. Jr. «Group Support, Legitimate Power and Social Influence.» *Journal of Personality*, 1958 (b), 26, 400-409.
- (15) Watson, G. «Some Personality Differences in Children Related to Strict or Permissive Parental Discipline.» *Journal of Psychology*, 1957, 44, 227-249.
 Bak: Kagan, J. and Moss, H.A. *Birth to Maturity*, New York: Wiley, 1962.
 Parish, T.S. and Eads, G.M. «College Students» Perceptions of Parental Restrictiveness/Permissiveness and Students' Scores on a Brief Measure of Creativity», *Psychological Reports*, 1977, 41, 455-458.
- (16) Meyers, C.E. «Emancipation of Adolescents From Parental Control.» *Nervous Child*, 1946, 5, 251-262.
- (17) Newell, H.W. «The Psychodynamics of Maternal Rejection.» *American Journal of Orthopsychiatry*, 1934, 4, 357-401.
- (18) Elder, G. H. Jr. Op. cit.
- (19) Morrow, W.R., and Wilson, R. C. «Family Relations of Bright High Achieving and Under-Achieving High School Boys.» *Child Development*, 1961, 32, 501-510.
 Shaw, M.E., and White, D.L. «The Relationship Between Child - Parent Identification and Academic Underachievement.» *Journal of Clinical Psychology*, 1965, 21, 10-13.
 Bowerman, C.E., and Elder, G.H. «Variations in Adolescent Perception of Family Power Structure.» *American Sociological Review*, 1964, 29, 551-567.
- (20) Conger, J.J. «A World They Never Knew» in *Twelve To Sixteen: Early Adolescence* by Kagan, J., and Coles, R. (Editors) New York: W. W. Norton and Company Inc. 1972.
- (21) Brittain, C.V. «Adolescent Choices and Parent-Peer Cross Pressures» *American Sociological Review*. 1963, 28, 385-391.
- (22) Larson, L.E. «An Examination of the Salience Hierarchy During Adolescence- The Influence of the Family». *Adolescence*, 1974, 9, (35), 317-332.
- (23) Elder, G. H. Jr. «Structural Variations in the Child Rearing Relationship.» *Sociometry*, 1962, 25, 241-262.
- (24) Symonds, P. M., Op. cit.
- (25) White - House Conference Committee, 1943. (Cf. Horrocks, J.E., Op. cit. p. 47.)
- (26) Bak : Crow, L. D., and Crow, A., Op. cit.
- (27) Oskay, G. Op. cit.
- (28) Bak : Crow, L. D., and Crow, A., Op. cit.
- (29) Oskay, G. Op. cit.

- (30) Aldridge, J.W. «In the Country of the Young». Harper's Magazine, 239, No: 1433, 49-64, October, 1969.
- (31) Bak: Stone, L. J., and Church, J. Childhood and Adolescence- A Psychology of the Growing Person. New York : Random House, 1957.
- (32) Oskay, G., Op. cit.
- (33) Bak : Stone, L. J., and Church, J., Op. cit.
- (34) Bak: Bernard, H. W., Adolescent Development. Scraton : Intext Educational Publishers, 1971.
- (35) Bak: Bernard, H. W., Op. cit.
- (36) Aldridge, J. W., Op. cit.
- (37) Bak: Bernard, H. W., Op. cit.